

տանը իրանց ունեցած վստահութեան ապացոյցը տալ, Աւստրիան և Իտալիան կը նպաստեն հայերի այն տեսակ պաշտպանութեանը միայն, որ հաւանութիւն կը գտնի Անգլիայի և Ռուսաստանի կողմից նրանց փոխադարձ համաձայնութեամբ և եթէ այդ պաշտպանութեանը այդ երկու պետութիւնները կը ձեռնարկեն միատեղ: Գերմանիան դէմ չէ Աւստրիայի և Իտալիայի գործունէութեան եղանակին:

կոնդօնից հեռազրում են զեկտեմբերի 3-ից. „Կառավարչական շրջաններում շատ գոհ են նրանից, որ Բ. Պուռը ընդունեց, իսկ երեքպետեան դաշնակցութեան պետութիւնները իրանց կողմից համաձայն վեցին, որ յանձնաժողովը նոր պլանով քննի Հայաստանի անցքերը Անդիայի, Ֆըրանսիայի և Ռուսաստանի երզրումի հիւպատունների մասնակցութեամբ:“
Կ. Պօլսից „Քէտերի“ զործակալու

թեանը հեռազբուում են. „Պետութիւնների մէջ տեղի ունեցած մոքերի փոխանակութեան պատճառով, Բ. Դուռը համաձայն վեց, որ Երզրումի անդիսական, Գրանսիական և ուսւաց հիւպատուսները մասնակցեն Սասունի անցքերի համար կազմված քննիչ յանձնաժողովին: Հետևանքը կարելի է նշանաւոր համարել և բարձր քաղաքականութեան տեսակիտից, որովհետեւ հայոց վերաբերմամբ վերոյիշեալ երեք պետութիւնների մէջ տեղի ունեցած համաձայնութիւնների գուշակել է տալիս, որ պետութիւնների նոր համախմբումներ կը լինեն արևելեան հարցում:“

Աւստրիական „Polit. Correspondenz“
լրագիրը հաղորդում է, որ Սեծ-Բրիտա-
նիան ուղարկեց մեծ պետութիւններին մի
յայտադիր, որով պետութիւնների ուշա-
զրութիւնն է դարձնում այն գաղանութիւն-
ների վրա, որ տեղի են ունեցել Բիթլիսի
վիլայետում: Աըր Ֆիլիպպ Կերլի, բրիտա-
նական դեսպանը, հաղորդեց այդ յայտա-
զրի բովանդակութիւնը օսմանեան կառա-
վարութեան: Հայոց ազգի բրիգ ստացված
տեղեկութիւնների համեմատ, օտար պե-

տութիւնների վեց ներկայացուցիչները յանձնեցին Բ. Դրան այդ յայտագիրը։ Իսկ գերմանական դեսպանը, բացի զբանից, ներկայացրել է Էլի մի առանձին յայտագիր։
Լոնդոնի հայասէր „Daily News“ լըրագիրը մանաւանդ մեծ եռանդով յորդուում է Ռուսաստանին և Անգլիային միջամտել հայոց գործերում։ Բազմակողմանի կերպով քննելով այն հարցը, թէ որպէսի հետեւանքներ կարող էր ունենալ մի այդպիսի միջամտութիւն, լըրագիրը սակայն կասկած է յայտնում, որ գժուար թէ լավի իր ձայնը, և աւելացնում է հետեւալը։
„Բայց չէ՞ որ ուրիշ պետութիւնները նոյնպիսի իրաւունք ունեն, կարելի է մինչեանգամ ասել՝ պարտաւորութիւն միջամըտելը, որպէս Ռուսաստանը և Անգլիան, թէպէտ և նրանք արդարանում են նրա-

Ինչպէս տեսնում էք, մուտքի գրեթէ մի ամ-
բողջ կէսը կուլ է զնում զինորական պահանջ-
ներին։ Ձեզաք, ազատ Շվեյցարիան ևս անկարող
եղաւ խուսափել միլիոնարդիզմի ճանկերից։ Նրա
զինորական ծախսերը ևս օր օրի վրա աւելա-
նում, ճշշում են տեղական աւելի արդարացի,
աւելի օրինաւոր պահանջները։ 1882 թ. 16 մի-
լիոնից նրանք 91 թւին բարձրանում են 25 մի-
լիոնի, իսկ այժմ 35։ Կառուցանվում են ամբոց-
ներ, մատուցում նոր սիստեմի ամենակատարելա-

Ազգաբնակութիւնը դժգո՞ն էր դաշնակցական կառավագրութեան բունած այդ ընթացքից, նրա արած աւելորդ ծախսերից։ Այդ դժգո՞նութիւնն էր, որ ծնունդ է տալիս վերև յիշած ժողովրդական նախաձեռնութեամբ առաջարկված պահանջման ժողովրդի մի մասն ուղում էր պատճել իր ընտրած ներկայացուցիչներին։ Որպէս զի յետ դարձնի նրանց այդ ճանապարհից, նա պահանջում է 6 միլիոն։ Խնչակս մի անգամ էլ գրել էինք, «ժողովրդական նախաձեռնութեամբ» խնդրածը պէտք է ստորագրված լինի 50 հազար անձնաւորութիւնների կողմից։ Այս խնդրի համար կարձամանակամիջոցում հաւաքվել էր ոչ միայն 50

ով, որ ասում են, թէ վատնզը իրանցից
եռու է: Հայաստանի վարչութիւնը պէտք
փոփոխութիւնների ենթարկվի, և այդ
անը կարող է տեղի ունենալ միայն այն
էպքում, եթէ Բ. Դրան վրա մեծ ազգե-
ութիւն ունեցող պետութիւնները եռան-
ով կը պնդեն բէֆօրմների անհրաժեշ-
ութեան վրա:”

Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ Հայա-
ստանում անդի ունեցած անցքերի առիթով

կառավարութեան ուղարկած
այտագրի մէջ ասված է, թէ անհրաժեշտ
ամենաամնկողմնապահ քննութիւն կատա-
կ և առաջարկվում է յանձնել այդ քըն-
ութեան կատարումը երեք օտար հիւպա-
սներին, որոնք ապրում են այն տեղերի
ծոտ, ուր կատարվել են այդ անցքերը:
այտագրի մէջ մատնացոյց արված երեք
հիւպատոսներին են ֆրանսիական, ուուսաց
անզիւական հիւպատոսները: Այդ հաս-

ատվում է և „Standard“ լրագրում տըպ-
սծ հետեւալ հեռագրով. „Բրիտանական
սուալվարութիւնը պահանջեց Բ. Դոնիչ,
օտար պետութիւնների ներկայացուցիչ-
ութիւն մէկը ներկայ լինի թիւբքաց քննիչ
անձնաժողովի նիստերին Սասունում, որ-
էս զի հնարաւորութիւն ունենայ մի ա-
անձին զեկուցում ներկայացնել այդ
որդի առիթով: Խակ սուլթանը, իր սեփա-
նն նախաճեռնութեամբ, առաջարկեց Բեր-
նի դաշնագիրը ստորագրող պիտութիւն-
ութիւն նշանակել իրանց ներկայացուցիչնե-
նն քննիչ յանձնաժողովում:“

աղըրին հեռագրում են, „Ըստի իր պատճենի հեռագրում են, որ կ-
լուի Հայ-կաթօլիկների եպիսկոպոսը, պա-
հն ուղարկած իր զեկուցագրի մէջ, Հաս-
տառում է թիւլքաց Հայաստանում կա-
րված գաղանութիւնների լուրը: Հաջի-
ում, Զէյթունում և Ֆուրնուղում եկեղե-
ները փակված են“:

յայտնացրս, լուս իրուսաստամբ և Առղջութիւնը
ջ պէտք է նոր համաձայնութիւն կայա-
ս հայոց հարցի վերաբերմամբ; Երեք
աշնակից պետութիւնները, բացի դասնից,
այտարարեցին, որ իրանք պատրաստ են
սսնակցել Ռուսաստանի և Անգլիայի միա-
ն գործունէութեանը և կը պաշտպանեն

Ճողովրդական քուէարկութիւնը նշանակված
ամսիս 4-ին: Բոլոր կուսակցութիւնները, գրե-
է ամբողջ մամուլը ընդգէմ էին այդ առաջար-
ութեան: Պատրաստութիւնները սկսվել էին,
չպէս վերև էլ յիշեցինք, մի ամիս առաջ: Խօ-
ռում, բացարում, պարզում էին, բերում բազ-
մթիւ արգումեննաներ, ցոյց տալիս այն ցաւալի
ատեանքը, այն անել դրութիւնը, որին կեն-
արկվի դաշնակցութիւնը, եթէ այդ ժողովրդա-
կան նախաձեռնութիւնն անցնի: Ճիշդ է, դաշ-
նակցութիւնը մեծ ծախսեր է արել զինուորական
ործի համար. այդ նրանք չեն ծածկում, այդ
ուանք խոստովանում էին: Բայց նա անզօր էր,
ա չը կարող խոյս տալ այդ չափաղանց ծախ-
սերից. եւրոպական մեծ պետութիւնների քաղա-
կանութիւնն է նրան հրել, այդ ճանապարհը
ցել: Ուրախից, Բնչ աղբիւրից կարող է դաշ-

նց բոլոր պահանջները։ Կասկածելի է նար-
յն, թէ արդեօք Ոռուսաստանը համա-
ն կը լինի միաբան գործել Անգլիայի
ո՞ւ։

օն գոնից „Русскія Вѣдомости“ լրա-
ն հեռագրում են զեկումքերի 6-ից
ուեելը. „Հայոց հարցի համար կազմ-
ը միտինգում կարգացվեց Գլագուսնի
հակը Ազատամիտ կուսակցութեան նախ-
պարագուին ասում է, որ եթէ Սա-
մի շրջանում տեղի ունեցած բռնու-
նների լուրերը կը ճշգրին, այն ժամա-
քաղաքակիրթ աշխարհը պէտք է
ոց զարթեցնի, թէ արդեօք մինչև ե՞ր
ք է մի այդպիսի դրութիւն տանելի
ու Անզլիան, Գլագուսնի կարծիքով,
է ամենախիստ քննութիւն պահան-

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎՐԱՅ ՄՏԱՒՈՐ ԱՇԽԱՐԴԻՑ

բացի ինտելիգենցիայի հետ շփվելիս, յաճախ
ովք է լսել նրանց բերանից այսպիսի մի հեգ-
առն հարցում. «Ի՞նչու դուք, հայերդ, վրաց
ովք չեք սկսում ուսումը այն ուսումնարան-
մ, որտեղ վրացախօս հայեր են յաճախում»։
Հարցը և մի տեսակ տրտունջ ու յանդիմա-
իւն կարելի է կարդալ յաճախ վրաց մամու-
թերում, նամանաւանդ զիւղական թղթակցու-
ներում։ Որպէս նմուշ այդպիսի մի առար-
եան, բերում ենք այստեղ «Վիկերիայի» վեր-
թղթակցութիւններից մէկի թարգմանութիւ-
նիմասծ հասարակական (общественное)
և մարդանի առիթով։

ասկած չը կայ— ասում է թղթակիցը— որ այս
և մենարանը շատ օգտաւէտ կը լինի նաև այն
երեխաների համար, որոնց մայրենի լեզուն
երէնն է և ոչ թէ հայերէնը, բանի որ նրանք
«Բինչ է» բառն էլ չը գիտեն, մինչդեռ վրաց
ու վարդապետի խօսելուն վարժվում են օրորոցից։ Այդ
ճառապետի աւելի յարմար է, որ նրանց սկզբնա-
ու ասում արվի այն լեզուով, որ նրանք հաս-
ում են։

Յօրու քաղաքային ուսումնարանում էլ սո-
ցնում են հայոց լեզուն, բայց իշուր, որով
երեխաները շատ դժուարութիւն են քաշում
անօթ լեզուն սովորելու և շատերն արդէն
են վերջնում։ Այդ բանին իրանք քաղաքա-
ուսումնարանի ուսուցիչներն էլ ուշադրու-
թարձրին և նրանք յաճախ մտքերի փոխա-
թիւն էին ունենում այդ մասին հայոց ծխա-
ուսումնարանի ուսուցիչների հետ։ Այդ ու-
խները միշտ այն կարծիքի են եկել, որ տե-
սն հայոց ուսումնարանում, գործի աջողու-
ն համար, անհրաժեշտ կարեոր է սկզբնական
ւոր վրաց լեզուով աւանդել Հայոց ուսում-

ի աւագ ուսուցիչ Գ. Խիթարեանցը պարզ
և մէր իր ստանձած ուսումնարանի այդ պա-
թիւնը, բայց, այլ և այլ պատճառներից
և ած՝ վախից ձայն չէր հանում: Մի-
քարջը, երբ Խիթարեանցը այլ ևս չը կարողա-
ւածանել իր պարտականութեանը և սկսեց
փետք միջոցով առաջ տանել իր դասա-
խնը, — այն ժամանակ նրան վնասակար զը-
ւումնարանի համար և անցած սեպտեմ-
բեին արձակեցին նրան այն զպրոցից, որի
լրող 15 տարի հաւատարմութեամբ վարել
սկ ուսուցի պաշտօննա:
ակցի տուած մանաւանդ վերջին տեղեկու-
մագ թվում է կասկածելի, ուստի շատ
լի կը լինէր, որ կամ ինքը Խիթարեանը և
օրու հայոց ուսումնարանի այժմնան զե-
ները պարզէին այդ թիւրիմացութիւնը մեր
սկութեան համար:

արեան ձևմարանի պրօֆ. Ա. Խախանօվը
էլ է Վահենայի յայտնի պրօֆէսոր Տօմաշէկի
լսել նրանից այն հին կարծիքը, թէ Վրա-
ժամանակ կենում էին Վասպուրականում
ո արվեցան հայերից։ Տօմաշէկի կարծիքով
լեզուն կրում է մինչև օրս վրացերէնի աղ-
իւնը և «հայերէն ամեն մի բառ կարող է
վրացերէն տառերով»։ Վանի բնեռագիրնե-
նում է նա, կատարվել են հայերից առաջ։
իքսոր Խախանօվը այնքան գրաւված է երեսում
հացի գիտնականի խօսքերով, որ անհա-
համարում նրա ասածները գերմաններէն
է կրկնելու վրացի ըսթերցողների համար...

Հաղորդել էինք վրաց մամուլի մէջ ան-
սմին ծագած մի նոր բանակառութ մասին և
ինք, որ վրացի կանաք և տղամարդիկ մե-
մ էին միմեանց փոխադարձաբար՝ մայրե-
ուն աղաւաղելու համար։ Այդ բանակառուը
ծից աւելի մեծ ծաւալ ստացաւ և առաջ
մի տեսակ «կանանց հարց»։ Լոյս տեսան
քան տասը յօդուածներ, որոնց մէջ գարձեալ
և տղամարդիկ փոխադարձաբար մեղադ-
ին միմեանց այլ և այլ բարոյական պակա-
ների մէջ։ Առաջ էին բերում վրացի կա-
շուայլութիւնը, «անհոգութիւնը», «եսա-
թիւնը» և այլն և այլն, և այդ մեղադրանը-
գեկնեցիկ սուսի ներկայացուցիչները իսկոյն
սխանում էին ամենաեռանդու յարձակ-
երով ու մերկացու մերով...

զ շատանում ենք, բերելով Եւայի աղջկեց պաշտպանողական ճառերից միայն մի կտոր:

միթէ դուք նայում եք կանանց վրա այն —ասում է մի վրացուհի—թէ նրանք էլ կը լինեն մի որ և է բանում ձեզ հաւա- : Տղամարդիկդ նայում եք կանանց վրա, երեխան իր տիկնիկի վրա: Նրա ոչ մի չ ձեր աշքում գին չունի, քանի որ մի մնձ ստեղծվել ձեր և կանանց միջում Եւ ձեզ,

Հատ հետաքրքիր էին այդ բազմամարդ
սերը, ուր դաշնակցական կառավարութեան
քարածր անձնաւորութիւնները մի արտասո-
վատճառաբանութեամբ խօսում, ճառում
յդ ճառերը, այդ պրօկլամացիաները, մի
խնդիր, աղաչանք էին՝ ուղղված ժողո-
ւերկրի այդ իսկ ական գերիշխան
ն։ Այստեղ դուք զգում էիք ժողովրդի այդ

ժը, զօրութիւնը: Վէյցարացին ցոյց տուեց այս անգամ ևս դպրական հասունութիւնը: «Այս, շատ էին գնացել, ասում էին մի քանիսը, բայց և ս անհրաժեշտ է քուէարկել «ոչ»: «Շատ ուած գնացել», այսինքն դաշնակցական կառութիւնը: Այդ կարծիքի էր, կարելի է ապդաբնակութեան մեծամասնութիւնը, ի բացի կաթօլիկ տարրը: Էարկութիւնը տեղի ունեցաւ: Զայնատուու- հետեանքն է՝ 343,355 «ոչ», 139,367 «այո», բար առաջարկութիւնը 203,988 «ոչ» քուէ- թեամասնութեամբ չանցաւ: Բայց և այն- աշնակցական կառավարութեան համար այս մի բարոյական դաս էր: Ապագայում նա խոհեմ, աւելի զգոյշ կը լինի...

Ա. Շիհանց

